

TRT'NİN RADYO-TV YAYINI YAPMA TEKELİNİN ÖNEMLİ BİR İSTİSNASI: ÖĞRETİM KURUMLARININ RADYO-TV YAYINI YAPMA HAKKI

(Anayasa m. 121 ve 359 sayılı TRT Yasası m. 35 f.II üzerine bir inceleme)

Prof. Dr. Bilge Umar

Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi (EÜ HF) Öğretim Üyesi – EÜ HF Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu Müdürü

ANLATIM DÜZENİ

I — Sorunun ve karşıt görüşlerin ortaya konması

1. Bazı öğretim kurumlarının, öğretimi gereğince yapabilmeleri ve öğrencilerine deneyim kazandırabilmeleri için, radyo-TV işletmeciliği yürütmek zorunda bulunduğu
2. Hukuksal sorunun, TRT Yasası m. 35 f. II kuralının yorumu sorunu biçiminde kendini gösterdiği

II — Karşıt görüşlerin gerekçeleri

1. Öğretim kurumlarının radyo-TV yayını yapma hakkını inkâr eden görüşün gerekçeleri. Bu gerekçelerin karşı gerekçelerle çürütülmesi
 - a) Anayasa m. 121
 - b) TRT Yasası, m. 35, f. II
 - c) TRT Yasası, Ek m. 3
2. Öğretim kurumlarının, kendi öğretimleri için zorunlu radyo-TV yayınlarını kendi kuracakları vericilerle yapmaya yasal hakkı bulunduğu görüşünün gerekçeleri
 - a) 1750 sayılı Üniversiteler Yasası, m. 3 bent e
 - b) 1750 sayılı Üniversiteler Yasası, m. 3 bent b
 - c) Uygulamadaki birçok «emsal»
 - d) Anayasa m. 2'deki «demokratik ... hukuk devleti» ilkesi
 - e) Anayasada, Üniversitelere ilişkin m. 120
 - f) Anayasa m. 121'in tarihsel gelişmesi

III — Sonuç

I. Sorunun ve karşıt görüşlerin ortaya konması

1. Bazı öğretim kurumlarının, öğretimi gereğince yapabilmeleri ve öğrencilerine deneyim kazandırabilmeleri için, radyo-TV işletmeciliği yürütmek zorunda bulunduğu.

Bilindiği gibi, yurdumuzda, radyo ve/veya TV işletmeciliğinin çeşitli dallarında uzmanlık eğitimi veren birçok öğretim kurumu vardır. Bu inceleme yazımızın bir bilimsel bildiri niteliğiyle sunulduğu yayıncılık Semineri'ni düzenleyen, Eskişehir İTİA'ya bağlı «Televizyon ile Öğretim ve Eğitim Fakültesi»; ayrıca, bir bölümünde Gazetecilik ve Halkla İlişkiler öğretimi, ikinci bölümünde Radyo-TV işletmeciliği öğretimi yapan, EÜ HF'ne bağlı «Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu» (GHİYO) bu çeşit öğretim kurumlarından sadece ikisidir.

Sözü geçen öğretim kurumlarında, radyo ve/veya TV işletmeciliğinin herhangi bir dalında uzmanlık eğitimi vermek için, öğretim üyelerinin sınıfta ders anlatmalarının amaç açısından kesinlikle yetersiz kalacağı ortadadır. Örneğin, GHİYO'nda «Radyo-TV Programcılığı (Uygulama/Yapım/Yönetim)» dersini sınıfta anlatıldığı kadarıyla öğrenmiş, ama ömründe omuzuna ses yazımlama aracını yüklenip bir röportaj yapmamış, diskotekten efekt ve müzik bandları seçip montaj stüdyosunda, yayına sunulacak program bandını üretmemiş bir öğrencinin, diploma alsa da, meslek açısından yetersiz kalacağı açıktır.

Öğrencilerimize, eğitim uygulamasını TRT tesislerinde göstermemiz pek çok nedenle olanaksızdır. Örneğin, Türkiye radyoları için «Yaşayan Hukuk» adlı programın yapımını üstlenip yürüttüğüm 1978 ve 1979 yılları boyunca, İzmir TRT Radyo Evinde, bir tek ses yazımlama stüdyosu vardı ve kapısı önünde bekleyenlerin hiç eksik olmadığı bu stüdyo, TRT İzmir radyosunun kendi üretim çalışmaları gereksinmesini bile karşılayamamaktaydı. TRT İzmir Radyo Evinin 4 montaj stüdyosu bakımından da durum böyleydi.

Diğer yandan, gerekli tüm örgüte ve malzemeye sahip okul tesislerinde uygulama göstermek, ama bu tesislerden radyo veya TV yayını yapmamak, sırf teorik kalacak öğretime göre kuşkusuz pek ileri bir adımı gösterirse de, yoksul ülkemizde başışlanmaz bir kaynak savurganlığına yol açacağı gibi öğretimin amacı açısından yine eksikli kalır. Şöyle ki :

Bu çeşit uygulama, acımasız bir savurganlıktır. Toplam değeri milyonlara varan tesisat (ses yazımlama stüdyoları, band ve plâk derlemelerini içeren diskotekler, montaj stüdyoları, TV canlı yayın çekimi stüdyoları, TV film çekimi stüdyoları, TV kameraları, TV filmi hazırlamak için kullanılacak film kameraları gibi) öğrenciye uygulamalı eğitim yeri olmak ve deneyim

kazandırmak dışında, radyo ve/veya TV yayını gibi olağanüstü pahalıya çıkan ama olağanüstü değer ve önem taşıyan bir kamu hizmetini topluma sunabilecek iken, bu ikinci hizmetten alıkonmuş olacaktır.

Oysa, bu kapasitenin o ikinci hizmet yönünden de şu veya bu yönetim, denetim altında değerlendirilmesi hem mantık ve vicdanın, hem Anayasanın gereğidir. Gerçekten, Anayasamızda m. 41, ülkede toplumsal-ekonomik düzenin, «tüm çalışma esasına» göre kurulmasını buyurmuştur.

Öğretim üyesi ve öğretim kurumlarında yönetici olarak bizi çok daha öncelikle ilgilendiren ikinci sakınca (yâni, her şeyi tamam olan, ama yayın yapmayan tesislerde uygulamalı eğitim yürütmenin amaç açısından yine yetersiz kalacağı gerçeği) ise, şuradan kaynaklanıyor:

Belli bir bireye ya da belli bir dar çevreli topluluğa yönelmiş hizmetlerde deneyim kazanmak, o hizmeti yalnız o bireye ya da dar topluluğa yönelmiş biçimde tekrarlamakla sağlanabilir. Örneğin bir ev kadınının yaptığı yemekleri kendi ev halkının beğenmesi gerekir ve yeter; ev kadını da, ev aşçılığında gerekli ustalığı, yalnız kendi ev halkına yemek pişirmekle kazanabilir. Buna karşılık, kamuya yönelen hizmetlerde «meleke» kazanmak, o hizmeti kamuya yönelmiş biçimde yapmakla olur. Kişi, sunduğu hizmetteki, yaptığı üretimdeki başarıyı ya da başarısızlığı ancak böyle denetleyebilir; hizmet sunmakla yükümlü bulunduğu çevrenin neyi beğendiğini, neyi beğenmediğini ancak böyle öğrenebilir. Örneğin, okuldaki çalışmalarda çok başarılı olan bir spiker adayının, gerçek bir radyo stüdyosunda, hele canlı yayın yapılırken, aynı başarıyı göstermesi pek kuşkuludur; tersine, heyecandan dilinin tutulması bile olasıdır. Tütün üreticilerinin sorunları üzerine hazırlayıp banda aldığı haber-program, okulda çok beğenilen bir öğrenci; ancak bu band radyoda yayınlanınca, gerçekten başarılı olup olmadığını, hazırladığı yapımda neyin başarılı neyin başarısız olduğunu, halkın tepkisiyle, gelen mektuplardan, çıkan eleştiri yazılarından öğrenecektir. Kendini yenilemek, düzeltmek olanağını, ancak o zaman bulacaktır. En önemlisi, öğrenci, sadece öğretim üyesinin verdiği ödevi hazırlıyor olmanın sorumluluk bilinci için kalmayıp, eninde sonunda önüne çıkacağı, ürettiği hizmeti beğendirmeye çabalıyacağı toplum'un sınavına şimdiden hazırlanmak, şimdiden halkın önüne çıkmak durumunda olursa, ister istemez, çalışmalarında çok daha özenli olacak, çok daha iyi yetiştirilecektir.

Oysa bugün TRT, öğrencilerimize, böyle bir olanak sağlayabilecek, onlara ve onların üretecekleri programlara kendi yayınları arasında yerince zaman ayırabilecek düzen içinde değildir.

Böyle olunca, öğrencilerimize zorunlu deneyimi ve uygulamaya, deneyime dayanan yeteneği, olgunluğu kazandırmanın iki yolu kalmaktadır:

a) TRT'nin, şimdiki olağan yayın istasyonları dışında, özellikle Radyo-TV işletmeciliği öğrencilerine deneyim kazandırmak için çalışacak ve özellikle onların ürettiği programları yayınlayacak yeni istasyonları, kendi bünyesi içinde, kendi yönetim ve denetiminde işletilmek üzere, kurması;

b) Radyo ve/veya TV işletmeciliği uzmanlık eğitimi veren öğretim kurumlarının, kendi bünyeleri içinde, kendi öğrencilerine deneyim kazandıracak okul ya da fakülte radyoları kurması.

Birinci yolun yasal bakımdan açık olduğunda kuşku yoktur; yasal açıdan elbette, TRT yeni radyolar kurabilir ve bunların bazısını belli tür yayınlar için ayırabilir.

İkinci yolun yasal açıdan ne ölçüde açık olduğu konusunda ise, TRT ile bazı öğretim kurumları arasında görüş ayrılığı vardır. İşte bu sorunun incelenmesi, şimdiki yazımızın konusunu oluşturmaktadır.

2. Hukuksal sorunun, TRT Yasası m.35 f.II kuralının yorumu sorunu biçiminde kendini gösterdiği

24.12.1963 günlü, 359 sayılı yasa olan TRT Yasasında m. 35, «Radyo-televizyon tekeli» başlığını taşır ve bu tekel konusunu düzenler. Maddede f.I, radyo-TV yayınlarında TRT'nin tekeli ilkesini şu deyişle belirtir :

9 Haziran 1937 tarihli ve 3222 sayılı Telsiz Kanunu ile ek ve değişikliklerinde gösterilen elektromanyetik dalgalar vasıtasıyla ses, işaret ve resim vermeye yarayan tesislerden radyodifüzyon ve televizyon tesisi niteliğinde olanların kurulması ve işletilmesi hakkı, yalnız Türkiye Radyo Televizyon Kurumuna aittir.

Bundan sonra, f.II'de, şu kural yer almaktadır :

Yukarıdaki fıkrada söz konusu kanunun 2 nci maddesinde belirtilen ders aracı niteliğindeki radyo ve televizyon yayınlarını Kurum ve Milli Eğitim Bakanlığı birlikte düzenlerler.

Hukuksal sorun, bu f.II kuralının yorumu sorunu biçiminde kendini gösteriyor. TRT'nin savunduğu görüşe bakılırsa, bu f.II, tekel ilkesine bir istisna getirmemektedir; oradaki deyişle «ders aracı» niteliğindeki yayınları yapmak da TRT'nin tekeli kapsamındadır; ancak, bu yayınlar bakımından tekel hakkı kullanılırken, yayının içeriğini TRT ile MEB birlikte düzenleyeceklerdir. Bizce doğru olan ikinci görüş ise, bu fıkrada, tıpkı o fıkranın açıkça yollama yaptığı Telsiz Yasası m.2'de olduğu gibi, *okulların yapacağı* deneme ve öğretim yayınlarına değinildiğini; *bu çeşit*

yayınların yöntem ve içeriğini düzenleyecek kuralların TRT ile MEB'nca ortaklaşa saptanacağını belirtildiğini; dolayısıyla, TRT'nin tekeline sınırlı bir istisna getirildiğini kabul etmektedir.

Şimdi, her iki görüşün gerekçelerini ele alıp değerlendirmeye çalışacağız.

II. Karşıt görüşlerin gerekçeleri

1. Öğretim kurumlarının radyo-TV yayını yapma hakkını inkâr eden görüşün gerekçeleri. Bu gerekçelerin karşı gerekçelerle çürütülmesi

a. Anayasa m.121

Mutlak tekel görüşü, önce, Anayasa m.121'e dayandırılmak isteniyor. Bu madde, şimdiki biçimini 1971 değişiklikleri sırasında almıştır ve bizi ilgilendiren bölümü, f.I hükmü, şöyledir :

Radyo ve televizyon istasyonları, ancak devlet eliyle kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir. Kanun, yönetim ve denetimde ve yönetim organlarının kuruluşunda tarafsızlık ilkesini bozacak hükümler koyamaz.

Mutlak tekel görüşünü benimseyenlere göre, bu Anayasa kuralı, öğretim kurumlarının radyo ya da TV yayını yapmasına engeldir ve TRT tekelinin istisnasızlığını vurgulamaktadır.

Bizce bu Anayasa kuralı, tam tersine, TRT'nin radyo-TV yayın istasyonu kurma konusunda tekeli olmadığını vurgulamaktadır. Gerçekten, Anayasa, «Radyo ve televizyon istasyonları, tarafsız kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenecek bir devlet örgütüne kuruluş yönetilir» demekten özenle kaçınmıştır. Anayasa, tarafsız kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenecek örgütün, radyo ve TV istasyonlarını idare edeceğini, bu konuda onun tekel hakkı bulunacağını belirtmekle birlikte; radyo ve TV istasyonlarının kuruluşu konusunda idare konusunu en açık biçimde birbirinden ayrı tutmuş, sırf kuruluş konusunda şu ya da bu devlet örgütüne tekel tanımamış, kuruluş bakımından özel girişim aleyhine devlete tekel tanımakla birlikte bu tekeli belli bir devlet örgütüne hasretmemiştir.

Maddenin türkçesinden çıkan yorum bu olduğu gibi, amaç açısından yorum da bizi aynı sonuca götürür: Devlet için önem taşıyan, radyo ve TV istasyonlarının işleyişinde belli ilkelere uyulmasını sağlama bağlamaktır. Bunu gerçekleştirecek düzenleme yapılırca, artık, kendi görevlerini hakkıyla yerine getirebilmek için radyo ve/veya TV yayınından yararlanmak gereksinmesinde olan, ama bu gereksinmeyi TRT istasyonlarından yararlanarak karşılayamayan devlet kuruluşlarının, o gereksinmelerini

karşılama üzere, yine TRT denetimi altında çalışacak istasyonlar kurmasına engel olmanın mantığı var mıydı?

TRT Yasası m.35 f.II'nin, «Ders için gerekli yayınları, tıpkı Telsiz Yasasında öngörüldüğü gibi, ilgili öğretim kurumları yapabilir; ancak, yayınların hangi dalgadan, hangi güçte, n kadar süreyle yapılacağını belirlemek ve diğer yayın ilkelerini saptamak üzere TRT ile MEB ortaklaşa kararlar alırlar» anlamında yorumlanması, Anayasa m.121 f.I'nin, hem sözlerinden hem amacından çıkan, yukarıda belirttiğimiz anlamına tıpatıp uygun düşmektedir. Keza, *Emniyet Genel Müdürlüğü, Ordu gibi devlet örgütlerinin*, örneğin Türkiye yüzeyine, görevlilere hitap eden şifreli yayınlar yapmak gereksinmesini karşılamak üzere, radyo istasyonu kurmasında; *Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün*, hava koşulları ve beklenen değişiklikler üzerine açık denizdeki gemilere, havadaki uçaklara sürekli olarak bilgi vermek amacıyla, bu tür yayınlar yapacak radyo istasyonu kurmasında, Anayasaya aykırı hiçbir yön yoktur. Hatta, bu gibi örgütlerin böyle istasyonlar kuramayacaklarını öne sürmek, Anayasanın ve yasaların gözetmek zorunda bulunduğu amaçlara apaçık ters düşen, dolayısıyla kabulü olanaksız bir hukuksal yorumdur.

b) TRT Yasası, m.35 f.II

TRT Yasasındaki m.35'in f.I ve f.II kurallarını yukarıda aktarmıştık (bkz. I 2). «TRT'nin mutlak tekeli» görüşünü savunanlar, bu görüşe dayanak diye, m.35 f.II'yi de öne sürmüşlerdir. Onlara göre, m.35 f.II, «ders aracı» niteliğindeki yayınların dahi TRT tarafından, MEB işbirliğiyle düzenleneceğini söylemekte; öğretim kurumlarının bizzat yayın yapmalarına olanak tanımamaktadır.

Oysa, m.35, gerçekte, gerek açık seçik türkçe sözleri, gerek tarihsel geçmişi, gerek amacı yönünden, tam tersine, öğretim kurumlarının ders için zorunlu yayınları yapmaya yetkisi bulunduğunu belirten bir kuraldır. Şöyle ki :

aa) Sözlerinin anlamı (lâfzı) yönünden.

TRT Yasasında m.35 f.II, «öğretim ve eğitim amaçlı yayınları» düzenlemiyor, bu deyişi kullanmıyor; düzenlediği konu daha değişik ve o alan içinde özel bir konudur; «ders aracı» niteliğindeki radyo ve televizyon yayınları» na ilişkin bir kural getirmekte, bu deyişi aynen kullanmaktadır.

Ders aracı dendiğinde, türkçemizde anlaşılın, derste ve ders için kullanılan bir araçtır. Tıpkı kazı aracı deyiminin kazı sırasında ve kazı için, cezalandırma aracı deyiminin cezalandırma sırasında ve cezalandırma

için, ısıtma aracı deyiminin ısıtma sırasında ve ısıtma için kullanılan bir aracı anlattığı gibi, ders aracı deyimi de, *ders sırasında ve ders için* kullanılan bir aracı anlatır.

Şu durumda, TRT Yasası m.35 f.II, Telsiz Yasasına yollama yapmamış, «*Telsiz Yasası m.2'de sözü edilen ders aracı*» yolunda deyiş kullanmayıp (bu deyişi kullanmasının anlam ve önemini hemen şimdi inceleyeceğiz) sadece «*ders aracı*» deyimini kullanmış olsaydı bile, o deyiş karşısında, bu m.35 f.II'nin, ders sırasında ve ders için yapılan radyo-TV yayınlarına ilişkin kural getirdiğini; dolayısıyla, ders sırasında ve ders için bu çeşit yayın yapılabileceğini kabul edip, o yayınların düzenlenmesinden söz ettiğini söylemek zorundayız.

bb) Tarihsel geçmiş yönünden ve Telsiz Yasasına yaptığı yollama yönünden

Radyo-TV yayınları, aslında telsiz yayınının bir türüdür. Dolayısıyla telsiz yayınlarına ilişkin, 9.6.1937 günlü, 3222 sayılı Telsiz Yasasındaki kurallar; TRT Yasasında ve diğer bazı yasalarda bulunan *özel* kurallar, radyo-TV yayınları için getirilmiş *ayrı* kurallar engel olmadıkça, radyo-TV yayınları bakımından da geçerli olan kurallardır. Hatta, eskiden, o özel kurallar yoktu ve uzun süre Telsiz Yasası, her çeşit telsiz yayınları konusunu düzenleyen tek yasa olarak geçerli kalmıştı. Bugün de, yürürlüğe girişinden beri olduğu gibi o yasada duran m.2 f.II (ki yorumunu tartıştığımız TRT Yasası m.35 f.II de buna yollama yapıyor) açıkça, ilgili okulların, ders gereği olarak, *telsiz düzeni kurup yayın yapabileceklerini* bildirir ve bu yayınların, MEB ile Bayındırlık Bakanlığınca birlikte hazırlanacak ilkeler çerçevesinde yapılmasını ister. Yorumunu tartıştığımız TRT Yasası m.35 f.II'ye çok benzeyen ve üstelik onun tarafından açıkça yollama yapılan bu kural aynen şöyledir :

Lise ve yüksek mekteplerde ve üniversitede ders icabı yapılacak telsiz tesisatı ve neşriyatı, Maarif ve Nafia Vekâletlerince müştereken hazırlanacak esaslara göre yapılır.

Şimdi, okullara, öğretimin gerektirdiği telsiz yayını yapma hakkını açıkça tanıyan bu kuralın, zaten kendisine yollama yapan TRT Yasası m.35 f.II kuralıyla ne kadar benzediğini görmek için, TRT Yasasındaki kuralı bir daha aktaralım ve gözden geçirelim :

Yukarıdaki fıkrada söz konusu kanunun 2 nci maddesinde belirtilen, ders aracı niteliğindeki radyo ve televizyon yayınlarını kurum ve Millî Eğitim Bakanlığı birlikte düzenlerler.

Şu durumda, yâni TRT Yasası m.35 f.II'de açıkça anılan Telsiz Yasası m.2 kuralını görüp inceledikten; TRT Yasasının, açıkça, Telsiz Yasası m. 2'de belirtilen yayınlardan söze ettiğini ve Telsiz yasası m.2'deki yayınların ise *okulların yapacağı*, öğretim için zorunlu yayın olduğunu gördükten sonra, artık, TRT Yasası m.35 f.II'nin de aynı çeşit yayınları düzenlediği konusunda kuşku duyulabilir mi ?

Burada belirtelim ki, şimdi incelediğimiz soruna değinen tek bilimsel incelemede, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Ersan İlâl'in İstanbul Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Kürsüsünde iken hazırladığı, 1972 yılında İstanbul Hukuk Fakültesince yayınlanmış «Radyo Hürriyeti, özerklik ve 1961 Anayasası» başlıklı Doktora tezinde, sayın İlâl, TRT Yasası m.35 f.II kuralını hiç kuşku ve duraksama göstermeden, tıpkı bizim anladığımız gibi, *okulların yapacağı* yayınlara ilişkin bir kural olarak anlamaktadır; hattâ bu kuralı, okullarca yapılacak yayınlara siyasal iktidarın karışma yetkisini getiriyor diye eleştirmektedir (a.g.e., s. 91).

c) TRT Yasası Ek. m.3

«TRT'nin *mutlak* tekeli» görüşünü savunarak, öğretim kurumlarının, kendi öğretimleri açısından zorunlu da olsa radyo-TV yayımı yapma yetkisi bulunmadığını öne sürenlerin dayanmak istediği bir gerekçe de, TRT Yasasında Ek m.3'tür. Bu madde, TRT Yasasına, 1568 sayılı yasayla eklenmiştir ve şöyle demektedir :

TRT Kurumu, radyo ve televizyonla yapılacak okul içi ve halk eğitimi ile ilgili yayınlarını Millî Eğitim Bakanlığı ile birlikte düzenler.

Kurum, program plânlamalarında da ilgili bakanlıkların görüşünü alır.

TRT'nin, *mutlak tekel* savunucusu yorumuna bakılırsa, bu kural, tartışmanın asıl konusu olan TRT Yasası m.35 f.II'ye «daha da açıklık getirmiş» tir; «... Yâni, TRT ve MEB, birlikte -halen yürütülmekte olduğu gibi- yalnızca TRT Kurumu tarafından yapılacak eğitim yayınlarının ilkelerini tesbit ederler».

Oysa :

aa) TRT Yasası m.35 f.II gerçekten, TRT'nin savunmağa çalıştığı gibi, bu kurumun tekeline istisnasız sayarak, öğretim kurumlarının, kendi öğretimleri için zorunlu radyo ve/veya TV yayınlarını bile yapamayacakları yolunda çözüm kabul etmiş olsa ve TRT ile MEB'nin birlikte düzenleyeceği şeyin, *bizzat TRT tarafından yürütülecek eğitim yayınları* olduğunu belirtmek istemiş bulunsaydı; aynı yasadaki Ek m.3 tümüyle

gereksiz, abes hale düşerdi. TRT de bunun farkında görünüyor; bu Ek m.3'ün, açıklama getirici bir madde olduğunu söylüyor. Ne var ki, yasa yasayı açıklamaz; yasalarda tanımlamalar, yorum ilkelerini saptayan kurallar yer alabilir ama, bir maddenin kuralını, diğer bir maddenin sırf açıklama getirmek amacıyla az çok değişik sözcüklerle tekrarladığını söylemek, yani bir yasa kuralını yorumlarken, «İşte bu madde şu diğer maddenin kuralını daha anlaşılır biçimde tekrarlıyor» demek, yasa yorumu konusundaki en temel kurala, «Yasa koyucu boş şeyle uğraşmaz» varsayımı çerçevesinde yorum yapmak gereği kuralına aykırıdır.

bb) Şu duruma göre, ve zaten kendi sözlerinden de açıkça anlaşıldığı üzere, Ek m.3, yasadaki m.35 f.II'yi açıklayıcı değil, ayrı bir kural getiricidir. Yasada m.35 f.II, *Telsiz Yasası m.2'de söz edilen çeşitten yayınların, yâni, Telsiz Yasası m.2'ye bakınca gördüğümüz gibi, öğretim gereği olarak okullarca yapılan yayınların* hangi ilkelere göre yürütüleceğinin TRT ile MEB tarafından birlikte düzenlenmesini, okul yayınlarının o ilkelere uyularak yapılmasını ister; buna karşılık, TRT Yasasında Ek m.3, TRT *radio ve TV'sinden yapılacak* okul içi ve halk eğitimiyle ilgili yayınları TRT nin MEB ile birlikte düzenlenmesini ister. Sonuncu kuralda, bizzat TRT nin yapacağı yayının birlikte düzenlenmesinden (TRT Kurumu... yayınlarını» diyerek) söz ettiğine ve TRT'nin yayın ilkeleri belli olduğuna göre, yasa, yayın ilkelerinin MEB ile birlikte saptanmasını, düzenlenmesini kasetmemiştir; düzenleme'den kasdettiği, program yapımının yürütülmesidir, yâni okul içi (örneğin, bütünlemeye kalmış lise öğrencilerini bütünleme sınavına hazırlayıcı) yayınlarla halk eğitimi yayınları programlarının *üretimini*, TRT ile MEB işbirliği ederek gerçekleştireceklerdir.

cc) Görülüyor ki, TRT Yasasında Ek m.3, aynı yasadaki m.35 f.II kuralını açıklığa kavuşturuyor, orada TRT'nin *mutlak* tekelinin kabul edildiğini ve okullara, kendi öğretimleri için zorunlu radyo-TV yayınlarını bile yapma olanağının tanınmadığı yorumunu berkitiyor değildir; tersine, Ek m.3, aynı yasadaki m.35 f.II'ye göre çeşitli yönlerden ayrı bir konuyu düzenlemektedir.

2. *Öğretim kurumlarının, kendi öğretimleri için zorunlu radyo-TV yayınlarını kendi kuracakları vericilerle yapmaya yasal hakkı bulunduğu görüşünün gerekçeleri.*

Bu gerekçelerden bir haylisi, karşıt görüşün dayanaklarının yanlışlık ve haksızlığını ortaya koyucu nitelikteki gerekçelerdir, ya da o dayanakların gerçekte karşıt görüşten yana değil, tam tersine, karşıt görüşü çürüten dayanaklar olduğunu belirtici nitelikteki gerekçelerdir. Böylelerini yukarıda ortaya koyduk. Şimdi, ek (munzam) gerekçeleri gözden geçirelim.

a) 1750 Sayılı Üniversiteler Yasası, m.3 bent e

«Üniversiteye bağlı Fakülte ve Yüksek Okulların yapacağı yayınlar bakımından özel yasa kuralı» niteliğinde olan ve telsiz/radyo/TV yayınlarına ilişkin diğer mevzuat (genel kurallar) karşısında öncelikle değer taşıyan kural, 1750 sayılı Üniversiteler Yasasının, «Üniversitenin görevleri» başlıklı 3. maddesindeki bent e kuralıdır. Bu kural, Üniversitenin görevleri arasında, şunu da açıkça sayar:

Araştırma ve incelemelerin sonuçlarını gösteren, bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayınları yapmak.

TRT'ye göre, «... Bu maddede yer alan 'her türlü yayın' ibaresinin radyo ve televizyon yayını kapsamadığı âşikârdır».

Biz, bir yasa kuralında en açık –daha açığı olamayacak kadar açık–deyişle, «her türlü yayın» denmişken, «O yasa kuralı şu çeşit yayını kapsamına almaz» yollu bir görüş savunabilmenin, hele bu görüşün doğruluğunu âşikâr sayabilmenin olanaksızlığı âşikârdır inancındayız.

b) 1750 sayılı Üniversiteler Yasası, m.3 bent b

Radyo-TV işletmeciliği uzmanlık dalında diploma verecek, Üniversiteye bağlı Fakülte ve Yüksek Okulların, öğrencilerine, yalnız dershanede anlatım yoluyla kuru bilgiler sunmakla yetinmeyip, onlara deneyim kazandırmak için gerekli bulunduğu ölçüde radyo-TV işletmeciliğine bizzat girişmelerinin, bir yetki olmaktan da ötede, görev olduğu, yine Üniversiteler Yasası m.3'deki bent b'nin de sonucudur. Bu bent, Üniversitenin görevleri arasında, şunu da saymaktadır :

Öğrencilerini, ... yüksek öğrenime dayanan mesleklerde, türlü bilim ve uzmanlık dalları için iyi hazırlanmış bilgi ve tecrübe sahibi... vatandaşlar olarak yetiştirmek.

c) Uygulamadaki birçok «emsal»

Yasa kurallarının, mahkeme kararlarının, yönetim yetkililerince verilmiş kararların anlam ve kapsamını belirlemek açısından, yapılagelmış uygulama, en değerli bir yol göstericidir.

Hattâ, Hukuk Mahkemelerinin kararları hakkında, kararın yorumunda duraksamaya düşen kişinin aynı mahkemeden açıklama (tavzih) istemek olanağı bulunduğu halde, karar uygulanmış ise, artık açıklama isteğinde bulunulamaz (Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, m. 455); çünkü kararın anlamı, onun uygulanmasıyla, yani uygulanış biçimiyle, açıklığa kavuşmuş sayılır.

Kuşkusuz, bir kural ya da kararın yanlış uygulanması olasılığı hiç yoktur denemez; ama, bir kural ya da karar, yıllar *hattâ onyıllar boyunca* belli bir anlamda yorumlanıp uygulanmakta ise, o kuralın ya da kararın-gerçekten o anlamda yorumlanması gerektiğini kabul etmek, esastır.

İncelediğimiz yorum ayrılığı sorununa bu açıdan baktığımızda, görüyoruz ki, öğretim kurumlarının kendi öğretimleri için zorunlu radyo yayınlarını bizzat yapmalarına olanak bulunduğu, Türkiye’de öteden beri yapılan uygulamayla kabul edilmiştir. Pek çok ilimizde hâlen çalışmakta olan, Endüstri Meslek Lisesi vb. kuruluşların radyoları bir yana; İstanbul Teknik Üniversitesinin radyosu 1946 yılından beri, yâni 34 yıldan beri, yayın yapmaktadır. Yasası 1963’de çıkan, yâni kendisi de 17 yaşında olan TRT’nin bu yayın dolayısıyla şimdiye değin herhangi bir karşı koymada bulunup bulunmadığını, mahkemeye gidip gitmediğini sordüğümüz Teknik Üniversite Rektörlüğünden aynen şu yanıtı almış bulunuyoruz:

1946 yılından beri yayın yapmakta olan İTÜ radyosu ile TRT arasında herhangi bir ihtilâf ve dolayısıyla mahkeme kararı mevcut değildir (İTÜ Rektörlüğünün 31.3.1980 günlü, 2168 sayılı yazısı).

d) Anayasa m.2’deki «demokratik...hukuk devleti» ilkesi

Tüm hukukunun «demokratik...hukuk devleti» hukuku olmasını Anayasasıyla kabul etmiş bir ülkede, öğretim kurumlarının, Teknik Üniversiteye varıncaya kadar, kendi dersleri için zorunlu da olsa radyo-TV yayını yapamayacaklarının yasayla kurallaştırılması, ne Anayasaya ne de akla sığardı. Türkiye’imizde, tek parti yönetimi döneminde olsun, DP döneminde olsun, yâni gerçek bir demokratik hukuk devleti olmadığımız tarih çağında bile, bu çeşit bir yasa çıkarılmış değildir. 1961 Anayasası m.121 kuralına ve TRT Yasası m.35 f.II kuralına o çeşit anlam yüklemek, bu tarihsel gelişme karşısında açıkça abestir.

e) Anayasada, Üniversitelere ilişkin m. 120.

1961 Anayasasına söz gelince, onun, Üniversitelere ilişkin m.120 kuralına da bakmakta yarar vardır. Bu madde, hiç değilse Üniversiteye bağlı öğretim kurumları bakımından, «ders için zorunlu radyo-TV yayınlarını bizzat yapma yetkisi» nin inkârına tek başına bile, iki yönden, ayrı ayrı iki yönden, engeldir:

aa) Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcılarının *yayın özgürlüğü* yönünden

Anayasa m.120, Üniversite öğretim üyelerinin ve yardımcılarının *serbestçe araştırma ve yayında* bulunabileceklerini belirtir, güvenceye bağ-

lar. Güvence, yalnız belli bir yayın türüne, örneğin basılı yayınlara özgü değildir; Anayasa böyle bir kısıtlama öngörmemiştir.

Bu açıdan, TRT Yasası, m. 35 f.II'deki, (bizce doğru olan yoruma göre) **okulların yapacağı** radyo-TV yayınlarının hangi ilkeler çerçevesinde yürütüleceğinin TRT ile MEB tarafından belirleneceği yolundaki kural bile, Anayasaya uygunluk yönünden tartışılabilir. Çünkü bu kural, Üniversitelere bağlı okulların radyolarına da uygulanacaktır ve Üniversite radyolarının yayınında, **özerk olmayan**, siyasi iktidar kadrosunun emrinde bulunan MEB ile TRT'nin etkinlik ve sansürünü kuracaktır (TRT'nin de, 1961 Anayasasında m.121 f.1 uyarınca **özerk** kamu kuruluşu iken 1971 yılında bu m. 121 değiştirilerek özerkliğinin kaldırıldığı ve «tarafsız bir kamu tüzel kişiliğine» çevrildiği anımsanmalıdır).

Açıktır ki, eğer TRT Yasası m.35 f.II'deki kural, «TRT'nin *mutlak* tekeli» görüşünü savunanların öne sürdüğü gibi, her çeşit öğretim kurumlarının (dolayısıyla, o arada, kendilerine bağlı tüm öğretim kuruluşlarıyla, tüm Üniversitelerin) öğretim için gerekli radyo-TV yayınlarını bile yapabilmesini engelleyen; böylece, o çeşit yayınların yapılmasını yalnız TRT'nin uygun görmesine, istemesine, onaylamasına bırakan bir kural olsaydı, Anayasa m.120'yi çok daha ağır biçimde çiğnerdi.

bb) Üniversitenin kendi özerkliği yönünden, özellikle *bilimsel özerklik* yönünden

Anayasada aynı m.120, Üniversitelerin özerkliğini de belirtir ve güvence altına alır. Anayasaya 1971 yılında getirilen değişiklikler sırasında bu m.120'de de birtakım değişiklikler yapılmış, ama özerklik ilkesi yerli yerinde kalmıştır.

Oysa, doğal ve zorunlu işlevlerinden, hattâ yasada belirtilmiş görevlerinden biri *yayın yapmak* olan özerk bir kurumun, şu ya da bu belli çeşitten yayın yapma olanağını kaldırmak, öğretim için zorunlu nitelikteki yayınları bile ancak bir başka (üstelik, özerk olmayan!) kuruluşun yapabileceğini söylemek, en küçük kuşku duyulamaz ki, bu özerk kurumun özerkliğini en ağır biçimde çiğner.

f) Anayasa m.121'in tarihsel gelişmesi

TC hukuk düzeninde, hele 1961 Anayasasından sonra; Üniversitelerin ve diğer öğretim kurumlarının kendi öğretimleri için zorunlu radyo-TV yayınlarını bile yapamayacakları, bundan yasaklanmış oldukları, TRT yayın tekelinin bu çeşit yayınları da kapsadığı görüşü, TRT yayın tekelinin kuran Anayasa m.121'in tarihsel gelişmesine de ters düşer. Çünkü bu madde, Anayasaya, daha önce var olan özgürlükleri kaldırmak için konmamıştır; tam tersine, radyo-TV yayını konusunda siyasi ikti-

dar kadrolarının özgürlüğe saldırısını, baskı kurmasını engellemek için konmuştur. Amacı, radyo-TV yayını alanında baskıya, şartlandırılmış yayınlara, beyin yıkayıcılığa engel olmaktır.

Gerçekten, Anayasa m.121'in gerekçesi aynen şöyledir :

Radyonun partizan tutumu ve partizan bir yayın vasıtası haline getirilmesi, memleketimizde uzun seneler ciddi bir huzursuzluk konusu olmuştur.

Bu sebeple, radyo muhtariyeti ve tarafsızlığı, Anayasa teminatı altına alınmak istenmiştir. Ancak, çeşitli ülkelerde bu gayeye varmak için kabul edilen esaslar çok farklı olduğu ve bunların sık sık değiştiği dikkat nazarına alınarak, ferruatlı bir madde sevkatinin mahzurlu olacağı düşünülmüştür.

Bu bakımdan, radyonun bir kamu tüzel kişisi haline getirilmesini ve bu tüzel kişiye **görevin gerektirdiği yetkilerin** tanınmasını sağlayıcı madde sevki ile yetinilmiştir.

Aynı görüş televizyon idarelerinin düzenlenmesinde de dikkate alınmıştır.

Anayasa gerekçesinde, devlet radyo işletmesine (sonradan aldığı kimlikle, TRT'ye) yalnız *görevin gerektirdiği yetkilerin* tanınmış bulunduğu açıkça belirtilmesi, inceleme konumuz bakımından, özellikle önemli ve anlamlıdır.

Anayasaya bu maddenin getirilmesi amacının, var olan özgürlükleri kısıtlamak olmayıp, tam tersine, özgürlüğü pekiştirmek, güvenceye bağlamak istendiği, Anayasa tasarısının Temsilciler Meclisinde görüşülmesi sırasında da vurgulanmıştır. Orada söz alanlardan İlhan Özdi, şöyle demişti :

Anayasa Komisyonumuz... radyo ve televizyon yolu ile halkın haber almasını, düşünce ve kanaatlere serbestçe ulaşabilmesini engelleyici kayıtlar konmasını **önlemek** suretiyle cidden **ileri** bir adım atmıştır.

Anayasa m.121'de, 1971 yılındaki Anayasa değişiklikleri sırasında bazı değişiklikler yapılmışsa da, bunlar, TRT radyosunun ve televizyonunun işleyişinde, «Anayasa ilkeleri doğrultusunda kamu oyu oluşturmak yükümlülüğü» ne uyulmasını sağlamak amacına yönelmişti. Yoksa, TRT'nin yayın tekeli konusunda genişletici ya da daraltıcı herhangi bir tutum değişikliği söz konusu değildi. Gerçekten, 1971 yılında m.121'e getirilen değişikliğin gerekçesi de şöyledir :

Devlet eliyle kurulan bu organların tam bir tarafsızlıkla, ancak Anayasanın temel ilkelerine uygun ve bu ilkeleri yayma, benimsetme ve güçlendirme istikametinde yayınlara hizmetini yürütmesi gerekmektedir.

Görülüyor ki, Anayasamızda m.121'in gerek ilk metninin gerek şimdiki metninin hazırlanışında; radyo-TV yayınları konusunda TRT dışındaki

devlet kuruluşlarının yasal yetkisini sınırlamak amacı asla gözetilmemiş, böyle bir şey istenmemiştir.

III. Sonuç

İncelememiz bize göstermiştir ki:

1. Öğretim kurumlarının, kendi öğretimleri için gerekli olan radyo-TV yayınlarını kendi kuracakları tesislerle yapmaya yasal yetkileri vardır.

2. Bu yasal yetki kullanılırken, TRT Yasası m.35 II uyarınca, TRT ile MEB'nin birlikte hazırlayacağı ilkelere uyulacaktır.

3. Söz konusu gereklilik, Üniversiteye bağlı öğretim kurumları açısından, Üniversite özerkliğine ve bu özerkliği güvence altına alan Anayasa m.120 kuralına aykırı düşmektedir.

4. Ancak, henüz TRT ile MEB, TRT Yasası m.35 f.II'nin verdiği yetkiyi kullanıp bir ilkelere metni saptamış değildir. Bu durumda, okullar, kuracakları tesislerde, yalnız İdare Hukukunun genel kurallarıyla sınırlanmış olarak, yayın yapabilirler. Örneğin, TRT, bir okulun belli günde, belli saatler arasında yayın yapmasını isterse, okulun bağlı bulunduğu kuruluşa başvurup ondan bu yolda karar çıkartmalıdır; kendiliğinden ve güvenlik güçlerini aracı ederek okulu belli bir davranışa zorlamak konusunda hiçbir yasal yetkisi yoktur.